

برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

(مطالعه موردی: روستای خرانق - شهرستان اردکان، استان یزد)

فضیله دادورخانی* - دانشیار دانشکده جغرافیا و عضو قطب علمی برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران
مسعود نیک‌سیرت - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران

دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۲/۱۱ پذیرش نهایی: ۱۳۸۹/۱۰/۲۹

چکیده

توسعه روستاهای نواحی بیابانی مستلزم تدوین و ارائه راهبردهای مناسب و مختص این نواحی است. این روستاها از لحاظ اقتصادی با فقر منابع آب و خاک مواجه‌اند و از جمله فعالیت‌های اقتصادی‌ای که دستیابی به توسعه اقتصادی را برای آنها میسر می‌کند، طبیعت‌گردی است. این پژوهش با هدف تدوین استراتژی یا راهبرد مناسب برای توسعه طبیعت‌گردی روستاهای نواحی بیابانی انجام شده است. روش تحقیق، توصیفی و از نوع پیمایشی است. سه گروه (ساکنان روستا، گردشگران و مسئولان) در انجام این پژوهش مشارکت داشتند و دیدگاه‌های آنها در مورد قابلیت‌های طبیعت‌گردی در قالب سه عامل زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه آماری روستاییان را ۴۳۵ نفر تشکیل می‌دهد که با استفاده از فرمول کوکران، تعداد نمونه آماری آن ۱۲۰ نفر به دست آمد. تعداد نمونه جامعه گردشگران نیز به روش نمونه‌گیری در دسترس ۱۰۰ نفر در نظر گرفته شد. این پژوهش نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای طبیعت‌گردی را به شیوه SWOT مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد و به ارائه راهبرد برای توسعه این فعالیت در روستاهای نواحی بیابانی می‌پردازد. نتایج تحقیق بیانگر این است که با وجود جاذبه‌های طبیعی و بیابانی در روستای مورد مطالعه، گردشگری در این روستا عمدتاً متکی بر جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بوده است. با وجود ۴۱ نقطه قوت و فرصت شناسایی شده، در مقابل ۳۵ نقطه ضعف و تهدید، می‌توان گفت که روستا دارای پتانسیل طبیعت‌گردی است. در تحلیل دیدگاه‌های سه گروه، بین نقاط قوت و فرصت همگرایی وجود داشت، و بین نقاط ضعف و تهدیدها نوعی واگرایی مشاهده شد. در نهایت با استفاده از ماتریس کمی برنامه‌ریزی راهبردی (QSPM) و با در نظر گرفتن امتیاز نهایی راهبردها، راهبرد نهایی، «هم‌راستا کردن برنامه‌های گردشگری تاریخی روستا با برنامه‌های طبیعت‌گردی» انتخاب گردید.

کلیدواژه‌ها: برنامه‌ریزی راهبردی، طبیعت‌گردی، طبیعت‌گردی بیابانی، گردشگری روستایی.

مقدمه

توسعه طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی مستلزم تدوین برنامه و راهبردی مناسب و مختص این نواحی است. در این زمینه، راهبردهای طبیعت‌گردی به دلیل اینکه تعامل بهنجار نظام‌های اکولوژیکی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را در جوامع میزبان مد نظر قرار می‌دهد، راهبردی مناسب برای توسعه پایدار مناطق مورد هدف به شمار می‌آید.

در این زمینه، نظام‌های گردشگری به مانند اکوسیستمی پویا و وابسته به سرمایه‌های طبیعی عمل می‌کنند (Higham, 2007, 215) و در صورت تخریب این سرمایه‌های طبیعی، پویایی آن دچار اختلال می‌شود. بنابراین، اتخاذ راهبردهای مناسب به منظور حفظ این سرمایه‌ها و تداوم پویایی گردشگری ضروری به نظر می‌رسد.

طبیعت‌گردی به طور مستقیم با منابع طبیعی جوامع میزبان ارتباط می‌یابد و روستاییان به دلیل شیوه زندگی و نوع معیشت خود، بهره‌برداران اصلی و مستقیم منابع طبیعی محسوب می‌شوند و به رغم داشتن تنها ۳۲ درصد از جمعیت کشور، حدود ۹۰ درصد از عرصه‌های طبیعی کشور را در اختیار دارند (رضوانی، ۱۳۸۳، ۵). بر این اساس اتخاذ راهبردهایی به منظور برقراری تعامل سازگار بین طبیعت‌گردی و مناطق روستایی، می‌تواند نقش مهمی در دستیابی به توسعه پایدار روستاهای کشور داشته باشد.

توجه به روستاهای واقع در مناطق خشک اهمیت زیادی دارد، زیرا اغلب این روستاها با مشکلات زیست‌محیطی ناشی از افت سفره‌های آب زیرزمینی، تخریب مراتع، فرسایش و تخریب خاک و بیابان‌زایی روبه‌رو هستند. بسیاری از این مشکلات زیست‌محیطی ناشی از ضعف بنیه اقتصادی این روستاهاست. به منظور حل این مشکلات، یکی از راهبردهای پیشنهادی از سوی بسیاری از کارشناسان، کاهش وابستگی اقتصاد روستاهای واقع در مناطق خشک به منابع آب و خاک و متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی این روستاهاست. از مهمترین این فعالیت‌ها، طبیعت‌گردی است که علاوه بر پایداری، وسیله‌ای در جهت ارتقای فرهنگی و خودباوری مردم مناطق بیابانی محسوب می‌شود (موسوی‌پور، ۱۳۸۵، ۳).

در این مقاله سعی می‌شود ضمن بررسی و تحلیل نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دیدگاه مشارکت‌کنندگان و افراد ذی‌نفع، پرسش‌هایی از این دست پاسخ داده شود:

۱- مهم‌ترین پتانسیل‌ها و محدودیت‌های توسعه طبیعت‌گردی در روستای خرانق کدام است؟

۲- راهبرد مناسب به منظور توسعه طبیعت‌گردی در روستای خرانق چیست؟

مبانی نظری

گردشگری دارای اشکال مختلفی است که بسته به شرایط محیطی، متفاوت است (Cater, 2000, 43). یکی از انواع گردشگری، طبیعت‌گردی است و طبیعت‌گردی نوعی از گردشگری روستایی است (Carlsen et al. 2001, 281). کمپل^۱ (1999) بیان می‌کند که طبیعت‌گردی به توسعه مشاغل کوچک بومی کمک می‌کند، درآمد اقتصادی را افزایش می‌دهد، افراد منطقه را به تداوم شیوه زندگی سنتی و فرهنگ بومی تشویق می‌کند و در نهایت به ارزش‌های جامعه احترام می‌گذارد. اصطلاح طبیعت‌گردی در دهه ۱۹۶۰ وارد نوشتارهای گردشگری شد (Higham, 2007, 2). در جدول ۱ تعاریفی از طبیعت‌گردی آورده شده است.

در واقع، طبیعت‌گردی همه انواع گردشگری متمرکز، گردشگری با انگیزه‌های هیجان‌طلبی و گردشگری با انگیزه بهره‌برداری از طبیعت وحشی و دست‌نخورده را که همراه با گونه‌ها و زیستگاه‌های جانوری، سیماهای طبیعی و تماشایی است، شامل می‌شود (Goodwin, 1995, 130) و نکته مهم در این بهره‌برداری، حفظ و ارتقای توازن طبیعت همراه با ارج نهادن به جامعه محلی ساکن در آن به منظور تضمین پایداری آن است. طبیعت‌گردی پایدار نقطه مقابل گردشگری یا توریسمی است که صرفاً به منافع کوتاه‌مدت می‌اندیشد (زاهدی، ۱۳۸۲، ۹۳ به نقل از Geoldner, 2000, 575). سدلر در سال ۱۹۹۰ الگوی توسعه پایدار طبیعت‌گردی را ارائه

1. Campbell

فصلیه دادورخانی و مسعود نیک‌سیرت ————— برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

داد. اهداف اساسی الگوی سدلر عبارت است از: ۱- اهداف اجتماعی؛ ۲- اهداف اقتصادی؛ و ۳- اهداف زیست‌محیطی (نظری، ۱۳۸۸، ۲۴ و ۲۵).

جدول ۱. تعاریفی از طبیعت‌گردی

تعریف	سال	محقق
نوعی گردشگری که به مسافرت در مناطق طبیعی نسبتاً دست نخورده به منظور تحسین، مطالعه و لذت بردن از مناظر و گیاهان و جانوران وحشی آن، در کنار کیفیات فرهنگی موجود در آن مربوط می‌شود (ارمنان، ۱۳۸۵، ۸۱)	۱۹۹۱	سلاریوس لاسکورین
سفر مسئولانه به نواحی طبیعی که منجر به حفاظت از محیط زیست و بهبود رفاه جامعه محلی شود (Yuan et al. 2008, 1)	۱۹۹۳	یوان ^۱ به نقل از IES ^۲
سفر به مناطق طبیعی تقریباً دست‌نخورده که به منظور مطالعه و کسب لذت انجام می‌شود (Wallarce & Pierce, 1996, 844).	۱۹۹۶	والارس ^۳ و پیرس ^۴
طبیعت‌گردی، گردشگری بومی ^۵ است (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵، ۵)	۱۳۸۴	افتخاری و مهدوی به نقل از مهرجردی

در فارسی لفظ راهبرد معادل مفهوم استراتژی^۶ به کار رفته است (ابوترابی‌ان، ۱۳۸۲، ۷۳۴) و آن را «راه و روش رسیدن به اهداف» تعریف می‌کنند (طییبی و ملکی، ۱۳۸۴، ۳۲ و ۳۳). بر این اساس برنامه‌ریزی راهبردی، حاوی تصمیم‌های راهبردی است که اصولاً برای ارائه راهکاری کلان و به دنبال آن تدوین برنامه‌ای دقیق برای رسیدن به اهداف راهبرد انجام می‌گیرد (صنعتی و نورایی، ۱۳۸۱، ۲۱۳). همچنین می‌توان آن را شیوه‌ای نظام‌مند یا سیستماتیک

1. Yuan

2. International Ecotourism Society

3. Wallarce

4. Pierce

۵- نوعی از گردشگری است که علاوه بر تعامل با جاذبه‌های طبیعی (همانند رودخانه، کوهستان‌ها و جز اینها)، با زندگی و هنجارهای اجتماعی مردم نیز که خود با جاذبه‌های طبیعی مذکور تعامل دارند - مرتبط است.

6- Strategy

دانست که بر ایجاد و برقراری پیوستگی بین اقدامات اولویت‌دار با در نظر داشتن ضعف و قوت (توانایی‌ها و منابع) و همچنین فرصت‌ها و تهدیدها (عوامل خارجی و جریان‌ها تأثیرگذار) تکیه دارد (بهزادفر و زمانیان، ۱۳۸۷، ۸۹)؛ و بدین ترتیب نیازمند جمع‌آوری اطلاعات بسیار وسیع، جست‌وجوی گزینه‌های مختلف و تأکید بر تأثیرات آینده تصمیماتی که امروز گرفته می‌شوند، خواهد بود (برایسون، ۱۳۸۶، ۶).

فرایند برنامه‌ریزی راهبردی از دیدگاه برایسون^۱ فرایندی هشت مرحله‌ای و بسیار منظم‌تر، مدبرانه‌تر و مشارکتی‌تر از سایر فرآیندهاست (بهزادفر و زمانیان، ۱۳۸۷، ۹۰). همچنین طبیعی و فتحیان فرایند برنامه‌ریزی راهبردی را دربرگیرنده سه مرحله تدوین راهبردها، اجرای راهبردها و ارزیابی راهبردها می‌دانند (طیبی و همکاران، ۱۳۸۶، ۲۹۲). این نوع برنامه‌ریزی دارای جامعیت و دید بلندمدت است (طیبی و ملکی، ۱۳۸۲، ۳۵).

برنامه‌ریزی راهبردی ابزاری مدیریتی است که بر به‌کارگیری قابلیت‌های موجود برای رسیدن به اهداف تعیین‌شده تمرکز دارد (رضایی شریف‌آبادی و غیبی زاد، ۱۳۸۵، ۵۳).

پیشینه تحقیق

تاکنون، پژوهش‌های متعددی با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی و کاربرد SWOT در برنامه‌ریزی طبیعت‌گردی انجام شده است. به عنوان نمونه، نوحه‌گر و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان «ارزیابی قابلیت‌های طبیعت‌گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل مدیریت استراتژی SWOT» راهبردهایی را برای رونق و بهبود عملکرد مدیریت طبیعت‌گردی منطقه مورد مطالعه ارائه می‌دهند. ابراهیم‌زاده و آقاسی‌زاده (۱۳۸۸) با استفاده از مدل راهبردی SWOT، اصلاح نهادهای مدیریتی، تقویت تبلیغات، تعامل و هم‌فکری بین مسئولان منطقه آزاد و سازمان‌های مرتبط با گردشگری و مردم و توسعه طبیعت‌گردی را مطرح

1. Bryson, John Moore

فضلیه دادورخانی و مسعود نیک‌سیرت ————— برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

ساخته‌اند. همچنین، می‌توان به پژوهش محمدی ده‌چشمه و زنگی‌آبادی (۱۳۸۷) اشاره کرد که به امکان‌سنجی توانمندی‌های طبیعت‌گردی استان چهارمحال و بختیاری پرداخته‌اند. زاهدی (۱۳۸۲) به بررسی چالش‌های طبیعت‌گردی از منظر توسعه پایدار می‌پردازد. محقق بر ضرورت اتخاذ رویکردی اخلاقی در انگیزه‌های طبیعت‌گردی تأکید دارد. سلطانی (۱۳۸۷) توسعه پایدار طبیعت‌گردی را راهبردی مناسب برای توسعه پایدار روستایی و شرط لازم برای توسعه فرصت‌های اشتغال و افزایش درآمد ساکنان روستایی شهرستان خوانسار عنوان می‌کند. شایان و همکاران (۱۳۸۵) نیز در پژوهشی تحت عنوان «برنامه‌ریزی فضایی طبیعت‌گردی استان سیستان و بلوچستان»، با بهره‌گیری از روش Z-Score، جاذبه‌های طبیعت‌گردی استان سیستان و بلوچستان را سطح‌بندی و راهکارهای لازم را برای توسعه طبیعت‌گردی این استان ارائه کردند.

پناهنده (۱۳۸۱) نیز به بررسی نقش طبیعت‌گردی در حفاظت محیط زیست و توسعه پایدار می‌پردازد و ناتوانی مدیران اجرایی را در درک فرایندهای مدیریتی و بازاریابی از مشکلات پیش روی طبیعت‌گردی بیان می‌کند. نگارش (۱۳۸۵) ضمن معرفی جاذبه‌های طبیعت‌گردی در استان سیستان و بلوچستان توجه به قابلیت‌های طبیعت‌گردی را عاملی در جهت ارزآوری و ایجاد اشتغال، توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این استان می‌داند. رخشانی نسب و ضرابی (۱۳۸۸) یکی از عمده‌ترین چالش‌های طبیعت‌گردی در ایران را کمبود امنیت در مناطق کویری و بیابانی کشور می‌داند. کیس^۱ (۲۰۰۴) از جوامع مبتنی بر طبیعت‌گردی (CBET)^۲ به عنوان عاملی مؤثر در کاهش فقر، توسعه اقتصادی و حفاظت از تنوع زیستی یاد می‌کند. ویور^۳ (۲۰۰۱) مهم‌ترین معیار برای توصیف مدیریت طبیعت‌گردی در مناطق بیابانی را «بررسی وضعیت پوشش گیاهی» این مناطق برمی‌شمارد.

1. KISS
2. Community-Based Eco-Tourism
3. Weaver

روش تحقیق

این پژوهش با هدف شناسایی زمینه‌های گسترش طبیعت‌گردی در روستای خرانق طی دو مرحله انجام شد. روش به کار گرفته شده در مرحله اول این پژوهش، توصیفی - تحلیلی و از نوع پیمایشی است. در این مرحله به منظور بررسی قابلیت‌های طبیعت‌گردی روستای مورد مطالعه، سه عامل (۱) زیست محیطی، (۲) اقتصادی و (۳) اجتماعی و فرهنگی انتخاب گردید و با مطالعه محیط داخلی و خارجی روستا، مؤلفه‌های نقاط قوت و فرصت‌ها، ضعف‌ها و تهدیدهای طبیعت‌گردی روستا به تفکیک سه عامل مذکور، به روش گروهی (نشست با مسئولان محلی)، مشارکتی (محقق و روستاییان) و فردی (پرسش از مسئولان برون‌محلی) شناسایی گردید. سپس در قالب پرسشنامه طیفی لیکرت، در مورد اهمیت هر یک از این مؤلفه‌ها از سه گروه مشارکت‌کننده در تحقیق نظرسنجی صورت گرفت. در مرحله دوم، اطلاعات به دست آمده، با استفاده از مدل تحلیلی SWOT تجزیه و تحلیل شد و راهبرد توسعه طبیعت‌گردی در روستای مورد مطالعه ارائه گردید. سه گروه (گردشگران، مسئولان، روستاییان) در انجام مراحل مختلف این پژوهش مشارکت داشتند. جامعه آماری پیمایش اولیه را کلیه گردشگرانی که به روستای خرانق سفر کرده‌اند تشکیل می‌دهد و نمونه آماری آن را گردشگرانی که در روزهای نهم، شانزدهم و بیست و سوم مرداد ماه سال ۱۳۸۸ در نظرسنجی شرکت کرده‌اند، شامل می‌شود. نمونه‌های این جامعه به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب گردید. دلیل استفاده از این روش، فقدان آمار قابل استناد از تعداد گردشگران روستای خرانق و همچنین محدودیت‌های زمانی و مکانی بوده است. بر اساس این روش حجم حداقل نمونه ۱۰۰ عدد در نظر گرفته می‌شود. دیگر جامعه آماری تحقیق را روستاییان تشکیل می‌دهند که با استفاده از فرمول کوکران، تعداد نمونه آماری آن ۱۱۲ نفر به دست آمد که به منظور افزایش دقت، این رقم به ۱۲۰ افزایش یافت.

بخش دیگری از داده‌های مورد نیاز تحقیق از طریق انجام مصاحبه هدفمند با ۱۵ نفر از مسئولان (دهیاری، شورای اسلامی، بخشداری و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان یزد) به دست آمد.

فضلیه دادورخانی و مسعود نیک‌سیرت ————— برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

به منظور بررسی قابلیت‌ها و محدودیت‌های توسعه طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی، عوامل چهارگانه (SWOT) در جهت رفع ضعف‌ها، تهدیدها و بهبود قوت‌ها و فرصت‌ها، مورد شناسایی قرار گرفت. بر این مبنای روستای خرانق به عنوان نمونه روستایی بیابانی، هدف مطالعه قرار گرفت و مهم‌ترین نقاط قوت و فرصت در این روستا مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. هدف از این بررسی عبارت بوده است از: ۱- طرح راهبردهای تهاجمی مبتنی بر بهره‌گیری از برتری‌های رقابتی روستا؛ ۲- تبیین مهم‌ترین فرصت‌های پیش رو به منظور رفع نقاط ضعف درون روستا از طریق ارائه راهبردهای بازنگری برای تخصیص مجدد منابع؛ ۳- طرح مهم‌ترین قوت‌های درون‌ناحیه‌ای برای رفع تهدیدهای برون‌ناحیه‌ای، با تأکید بر راهبردهای تنوع‌بخشی در رفع نیازمندی‌های روستا؛ و ۴- طرح راهبردهای تدافعی به منظور رفع آسیب‌پذیری روستا. در پایان، ماتریس برنامه‌ریزی کمی راهبردی^۱ (QSPM) ترسیم می‌شود و با محاسبه امتیاز^۲ TAS، راهبرد مناسب انتخاب و ارائه می‌گردد.

معرفی روستای مورد مطالعه

روستای خرانق، مرکز بخش خرانق از توابع شهرستان اردکان واقع در استان یزد است، واقع در ۷۹ کیلومتری شمال شرقی شهر یزد. این روستا در موقعیتی جلگه‌ای قرار گرفته و دارای بافت مسکونی متراکم، متشکل از دو بافت جدید و قدیم است. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن که مرکز آمار ایران ارائه کرده است، این روستا در سال ۱۳۷۵ دارای ۳۶۵ نفر جمعیت بوده است که این تعداد با نرخ رشد ۱/۷ درصد به ۴۳۵ نفر در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. بنا بر همین آمار، میزان یا نرخ باسوادی روستا ۸۳ درصد، نرخ اشتغال روستا ۷۲/۹ درصد، و نرخ بیکاری ۱۴/۳ درصد محاسبه شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵).

1. Quantitative Strategic Planning Matrix

2. Total Attractive Scores

جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری روستای خرائق

دشت‌ها، باغ‌ها، مزارع و بافت مسکونی قدیم و جدید، چشم‌انداز عمومی روستا را تشکیل می‌دهند. این روستا عمدتاً به دلیل دارا بودن آثار ارزشمند و بناهای تاریخی مورد توجه است. از مهم‌ترین بناهای تاریخی این روستا می‌توان به اینها اشاره کرد (زنده‌دل، ۱۳۸۶، ۲۲۴):

مسجد جامع و منارجنبان، بقعه مشهدک، مزار بابا خادم، دو سنگ قبر (از آثار قرن هشتم هجری قمری)، کاروانسرای روستا (از آثار دوره قاجاریه با ۲۰۰ سال قدمت)، قلعه (با قدمت ۴۰۰۰ سال)، پل آبراه (به سبک ساسانی و رومی)، دو مسجد قدیمی (مسجد بیت‌المقدس و مسجد سرچشمه)، بوکن‌ها^۱، دو آسیاب آبی، حمام تاریخی، گورستان قدیمی، خرابه‌های کبرها در حد فاصل این روستا و قریه شمس‌آباد و روستای درند در ۱۷ کیلومتری روستای خرائق به سمت طبس اشاره کرد. علاوه بر این جاذبه‌ها، پتانسیل‌های طبیعت‌گردی روستا را نیز بدین شرح می‌توان نام برد:

- مجاورت با غار هامانه در ۱۱ کیلومتری شمال غرب روستا؛
- مجاورت با روستای تاریخی چک‌چک به فاصله ۳۰ کیلومتر (این روستا زیارتگاه و کعبه زردشتیان است و هر ساله جمعیت زیادی از آنان را از سراسر دنیا جذب می‌کند)؛
- مجاورت با منطقه حفاظت‌شده دره انجیره که حیواناتی چون کل، بز، میش، قوچ، گربه وحشی، سیاه‌گوش، یوزپلنگ و هوبره را در خود دارد، و از این لحاظ درخور توجه است؛
- وجود اشکال ژئومورفولوژیکی و تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری در اطراف روستا؛
- وجود غار بجنه و غار اشکفت یزدان در نزدیکی روستا؛
- وجود رشته قنات قدیمی به طول چهار کیلومتر در آن.

۱- حفره‌های عمیق به صورت غارهایی در خاک سفت که به آن «دگ» یا «دق» می‌گویند. این حفره‌ها را «بوکن» می‌نامند. به گفته بومیان خرائق، این بوکن‌ها در حاشیه مسیر کاروانسرای قدیمی قرار داشته‌اند و سرپناه مسافران و زائران بوده‌اند. در ساخت این بوکن‌ها فقط از خاک استفاده شده است.

فضلیه دادورخانی و مسعود نیک‌سیرت ————— برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

مشخصه‌های کلی پاسخگویان

الف) گردشگران

بیشتر گردشگران روستای خرائق (۷۳/۵ درصد) از گروه سنی جوان و میان‌سال بوده‌اند، که سطح تحصیلات خوبی نیز داشته‌اند. همچنین اکثر گردشگران (۷۹/۴ درصد) کمتر از یک شبانه‌روز در روستای مورد مطالعه اقامت داشته‌اند (جدول ۲). استقرار روستا در محور ارتباطی یزد- طبس- مشهد، سبب شده است تا زائرانی که قصد عزیمت به شهر مشهد را دارند، در این روستا مدت کوتاهی اقامت کنند.

جدول ۲. مشخصه‌های کلی

فراوانی		طبقات	مشخصه
درصد	تعداد		
۶۰/۸	۵۹	مرد	جنس
۳۹/۲	۳۸	زن	
۱۰/۳	۱۰	کمتر از ۲۰ سال	سن
۶۵	۶۳	۲۰ تا ۴۰ سال	
۲۴/۷	۲۴	۴۰ تا ۶۰ سال	
۲۱/۶	۲۱	پایین‌تر از دیپلم	تحصیلات
۲۵/۸	۲۵	دیپلم	
۱۴/۴	۱۴	فوق دیپلم	
۳۸/۲	۳۷	کارشناسی و بالاتر	مدت اقامت
۷۹/۴	۷۷	کمتر از یک شبانه‌روز	
۱۹/۶	۱۹	یک شبانه‌روز	
۱	۱	بیشتر از یک شبانه‌روز	

منبع: یافته‌های تحقیق

ب) روستاییان

بخش عمده‌ای از روستاییان خرائق، در بخش صنعت و معدن مشغول به فعالیت‌اند (جدول ۳).

دلیل به وجود آمدن این وضعیت، نزدیکی به کارخانه‌های کاشی و سرامیک در شهرستان میبد و وجود معادن در منطقه است.

جدول ۳. مشخصه‌های کلی روستاییان

فراوانی		طبقات	مشخصه
درصد	تعداد		
۷۲/۵	۸۷	مرد	جنس
۲۷/۵	۳۳	زن	
۶/۷	۸	کمتر از ۲۰ سال	سن
۴۵	۵۴	۲۰ تا ۴۰ سال	
۴۸/۳	۵۸	۴۰ تا ۶۰ سال	
۵۲/۵	۶۳	پایین‌تر از دیپلم	تحصیلات
۳۶/۶	۴۴	دیپلم	
۷/۵	۹	فوق دیپلم	
۳/۳	۴	کارشناسی و بالاتر	گروه شغلی
۳۹/۲	۴۷	صنعت و معدن	
۴۰/۸	۴۹	کشاورزی	
۲۰	۲۴	خدمات	

منبع: یافته‌های تحقیق

ج) مسئولان

این گروه از مشارکت‌کنندگان در پژوهش را ۱۲ نفر از مسئولان محلی (دهیاری، شورای اسلامی و بخش‌داری) و ۳ نفر از مسئولان استانی (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان یزد) شامل می‌شوند.

جدول ۴. مشخصه‌های کلی مسئولان

فراوانی		طبقات	مشخصه
درصد	تعداد		
۸۶/۶	۱۳	مرد	جنس
۱۳/۴	۲	زن	
۲۰	۳	۲۰ تا ۳۰ سال	سن
۳۳/۳	۵	۳۰ تا ۴۰ سال	
۳۳/۳	۵	۴۰ تا ۵۰ سال	
۱۳/۴	۲	بالای ۵۰ سال	
۴۶/۶	۷	دیپلم	تحصیلات
۱۳/۴	۲	فوق دیپلم	
۲۶/۶	۴	کارشناسی	
۱۳/۴	۲	کارشناس ارشد	
۴۰	۶	کارمند بخشداری	شغل
۱۳/۴	۲	دهیار	
۲۶/۶	۴	مسئول شورای اسلامی روستا	
۲۰	۳	مسئول برون محلی	

منبع: یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق

عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر طبیعت‌گردی در روستای خرانق

مجموعه عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر توسعه طبیعت‌گردی روستای خرانق در سه بعد توسعه پایدار روستایی (اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، اکولوژیکی) مورد مطالعه قرار گرفت که در جدول ۵ و ۶ نشان داده شده است.

جدول ۵. ماتریس عوامل درونی مؤثر بر طبیعت‌گردی در روستای خرائق

عوامل	زیست‌محیطی	اقتصادی	اجتماعی و فرهنگی
عوامل درونی	S1- وجود انواع متعدد و متنوع گونه‌های گیاهی و جانوری S2- سکوت و آرامش حاکم بر روستا S3- وجود تعداد زیادی شتر در منطقه S4- استقرار در مسیر محور ارتباطی یزد- مشهد S5- آسمان صاف و آفتابی S6- وزش بادهای موسمی در طول سال S7- وجود اشکال ژئومورفولوژیکی	S8- وجود زمینه مناسب برای توسعه اقتصادی بر مبنای گردشگری تاریخی S9- نیاز به سرمایه محدود برای فعالیت‌های طبیعت‌گردی S10- حضور تورهای گردشگری در روستا S11- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در روستا S12- رویکرد اقتصادی مسئولان به توسعه طبیعت‌گردی در روستا	S13- پایین بودن آمار جرم و جنایت در روستا S14- بالا بودن نرخ سواد در روستا S15- مشارکت‌پذیری جامعه محلی S16- تنوع آداب و سنن و مظاهر فرهنگی S17- بقعه مشهدک و نمازگاه امام رضا (ع) S18- انتخاب به عنوان روستای هدف گردشگری و تخصیص بودجه S19- ساخت وبلاگ اینترنتی روستای خرائق ^۱
	نقاط قوت (S) Strengths	عوامل بیرونی	O1- استقرار روستا در مجاورت منطقه حفاظت‌شده دره انجیره O2- مجاورت با روستای چک‌چک (معبد زرتشتیان) O3- ایجاد رصدخانه O4- مجاورت با روستای درند در ۱۷ کیلومتری روستا O5- استقرار روستا در مجاورت شهرهای تاریخی یزد، میبد و اردکان O6- مرکز بخش بودن، به لحاظ تقسیمات کشوری O7- غار هامانه در ۱۱ کیلومتری روستا O8- غار بچنه و غار اشکفت یزدان در نزدیکی روستا O9- اعمال ضوابط و مقررات حفاظت از محیط زیست در روستا
فرصت‌ها (O) Opportunities	O16- کاهش مهاجرت و افزایش ماندگاری روستاییان O17- افزایش امکانات آموزشی و بهداشتی- درمانی O18- ارتقای سطح زندگی روستاییان O19- وجود دانشگاه‌های شهرهای یزد، میبد و اردکان و جز اینها. O20- وجود خبرگان آشنا به گونه‌های گیاهی و جانوری و بیابان O21- وجود زمینه مشارکت مردم و مسئولان برای حفاظت از محیط		

منبع: مطالعات، مشاهدات و مصاحبه‌های میدانی

1. <http://www.kharanagh.blogfa.com>

فضلیه دادورخانی و مسعود نیکسیرت ————— برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

جدول ۶: ماتریس عوامل بیرونی مؤثر بر طبیعت‌گردی در روستای خرانق

عوامل	زیست‌محیطی	اقتصادی	اجتماعی و فرهنگی	
عوامل درونی Weaknesses (W) نقاط ضعف	W1- پراکنده بودن جاذبه‌های طبیعی	W5- عدم استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده	W17- کمبود آموزش‌های حرفه‌ای	
	W2- افت سطح سفره‌های آب زیرزمینی	W6- پایین بودن درآمد حاصل از فعالیت گردشگری برای روستایی	W18- مهاجرت فصلی ساکنان	
	W3- روند رو به تخریب برخی از عناصر طبیعی	W7- فقدان اشتغال‌زایی مناسب	W19- توسعه‌نیافتگی روستا	
	W4- حساسیت و شکنندگی زیست‌بوم بیابانی	W8- الگوی غالب سفر به روستا (خانوادگی - دیدن اقوام)	W20- سطح پایین سواد و مهارت در بین سالمندان	
		W9- الگوی گردشگری داخلی در روستا	W21- تخریب مکان‌ها و آثار تاریخی در منطقه	
		W10- تأکید و توجه به گردشگری تاریخی و منزوی بودن طبیعت‌گردی	W22- گسست ناهنجاری‌های اجتماعی	
		W11- ضعف تبلیغات	W23- از بین رفتن آداب و رسوم سنتی و محلی روستا	
		W12- فقدان هر گونه آژانس حمل‌ونقل در روستا		
		W13- کوتاه و محدود بودن زمان سفر به روستا و اندک بودن منابع اقتصادی		
		W14- سطح نازل خدمات اقامتگاهی و پذیرایی		
		W15- فقدان نظام آماری در زمینه گردشگران		
		W16- فقر اقتصادی و محرومیت		
	عوامل بیرونی Threats (T) تهدیدها و تنگناها	T1- خشکسالی و بیابان‌زایی در منطقه	T6- دولتی بودن مدیریت گردشگری	T9- ترانزیت قاچاق از نواحی مجاور
		T2- شکار غیرقانونی و تهدید حیات جانوری	T7- افزایش هزینه‌های زندگی در روستا	T10- امنیت نداشتن گردشگران خارجی
		T3- طوفان شن و ماسه	T8- رکود فعالیت‌های تولیدی در روستا	T11- استحاله فرهنگی و سست شدن تعلق فرهنگی جوانان
		T4- تعیین کاربری غیرمناسب با برخی از جاذبه‌های طبیعی		T12- شیوع سریع بیماری‌های همه‌گیر (از قبیل: آنفلوآنزای خوکی)
T5- آلودگی محیط زیست در منطقه پیرامونی و روستا				

منبع: مطالعات، مشاهدات و مصاحبه‌های میدانی

تحلیل ماتریس SWOT

طبق جدول‌های ۵ و ۶ روستای خرائق با داشتن ۱۹ قوت داخلی در مقابل ۲۳ نقطه ضعف داخلی، و همچنین ۲۱ فرصت خارجی در برابر ۱۲ تهدید خارجی شناسایی شده است. در مجموع ۴۰ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌های موجود و ۳۵ نقطه ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای پیش‌روی روستای خرائق برای گسترش طبیعت‌گردی قابل شناسایی کرد. پس از تشکیل ماتریس عوامل درونی و عوامل بیرونی مؤثر بر طبیعت‌گردی روستا، به منظور کمی کردن و نیز منطقی‌تر و اصولی‌تر ساختن نتایج و همچنین مشارکتی کردن تحقیق، با استفاده از پرسشنامه‌ای که در آن سؤالات به شکل طیفی^۱ طراحی شده بود، دیدگاه‌های سه گروه مشارکت‌کننده در تحقیق در مورد اهمیت هر یک از عوامل در توسعه طبیعت‌گردی روستای خرائق ارزیابی و اولویت‌بندی گردید (جدول ۷).

بر اساس جدول ۷ در بعضی از مؤلفه‌ها همچون وجود زمینه مناسب برای توسعه اقتصادی بر مبنای گردشگری تاریخی (به عنوان نقطه قوت)، عبور سالانه تعداد زیادی مسافر از روستا (به عنوان فرصت)، خشکسالی و بیابانزایی در روستا (به عنوان تهدید) و مانند اینها دیدگاه‌های سه گروه به هم نزدیک بوده است و در برخی از مؤلفه‌ها، غار بجنه و غار اشکفت یزدان در نزدیکی روستا (به عنوان فرصت)، روند رو به تخریب برخی از عناصر طبیعی (به عنوان ضعف)، و جز اینها، اختلاف فاحشی بین دیدگاه‌های آنها مشاهده می‌گردد. در بیشتر موارد این تفاوت بین دیدگاه گردشگران با دو گروه دیگر بیشتر بوده، و دیدگاه‌های روستاییان و مسئولان بیشتر به هم نزدیک بوده است. همچنین نکته دیگری که در مورد دیدگاه‌های این سه گروه اهمیت دارد، هم‌سویی بیشتر دیدگاه‌ها در زمینه نقاط قوت و فرصت‌های موجود است.

۱- طیف‌بندی لیکرت

جدول ۷. ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دید مردم، مسئولان و گردشگران)

رتبه	گردشگران			مسئولان			ساکنان روستا			تحلیل SWOT	
	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	رتبه	وزن نسبی		میانگین وزن‌ها
۱۳	۰.۲۵	۲.۸۲	۸۷	۱۳	۰.۲۷	۳.۹۳	۴۵	۱۳	۰.۳۰	۲.۶۳	۳۷۶
۶	۰.۳۶	۳.۸۱	۳۴۳	۵	۰.۴	۴.۶۲	۸۸	۱۰	۰.۳۶	۳.۲	۴۶۵
۱۴	۰.۳۴	۲.۷۶	۷۲	۱۵	۰.۲۵	۳.۶۹	۴۱	۱۴	۰.۲۸	۲.۶۶	۳۴۲
۲	۰.۴۱	۴.۲۲	۳۹۵	۳	۰.۴۳	۴.۶۸	۹۱	۳	۰.۴۴	۴.۶۵	۷۰۲
۸	۰.۳۳	۳.۲۳	۱۸۷	۱۲	۰.۲۸	۴.۰۴	۴۸	۷	۰.۴۰	۴.۲۲	۶۰۳
۲۰	۰.۱۷	۲.۲۲	۲۳	۱۷	۰.۳۳	۳.۴۸	۳۴	۱۶	۰.۳۱	۱.۹۳	۱۱۲
۱۷	۰.۲۲	۲.۵۸	۵۴	۱۰	۰.۳۱	۴.۲۵	۶۷	۱۷	۰.۲۰	۱.۷	۹۱
۱	۰.۴۷	۴.۷۲	۴۳۷	۲	۰.۴۵	۴.۷۲	۹۲	۱	۰.۴۸	۴.۸۱	۸۰۶
۱۱	۰.۲۹	۳.۱۱	۱۳۲	۸	۰.۳۳	۴.۳۷	۷۶	۱۵	۰.۲۶	۲.۲	۱۹۷
۳	۰.۳۹	۴.۱۸	۳۷۲	۴	۰.۴۲	۴.۶۵	۹۰	۵	۰.۴۲	۴.۴۳	۶۸۷
۷	۰.۳۵	۳.۷۶	۳۲۱	۶	۰.۳۹	۴.۵۸	۸۷	۸	۰.۳۹	۴.۱۲	۵۹۲
۱۵	۰.۳۳	۲.۶۴	۶۷	۷	۰.۳۷	۴.۵۴	۸۵	۶	۰.۴۱	۴.۳۱	۶۳۳
۱۹	۰.۱۹	۲.۳۴	۳۲	۱۸	۰.۲۲	۳.۳۷	۳۲	۱۱	۰.۳۵	۳.۱	۴۵۲
۱۶	۰.۳۲	۲.۶۲	۶۳	۱۶	۰.۲۴	۳.۵۹	۳۹	۱۲	۰.۳۲	۲.۹۹	۴۲۱
۹	۰.۳۲	۳.۲۱	۱۸۵	۹	۰.۳۲	۴.۲۸	۶۸	۹	۰.۳۷	۳.۹۲	۵۶۴
۱۲	۰.۲۸	۳.۰۲	۱۱۳	۲۰	۰.۱۸	۳.۱۲	۱۸	۲۰	۰.۱۵	۱.۱۲	۲۱
۴	۰.۳۸	۳.۸۵	۳۶۷	۱۴	۰.۲۶	۳.۶۷	۴۲	۲	۰.۴۵	۴.۷۷	۷۱۸
۵	۰.۳۷	۳.۸۴	۲۶۵	۱	۰.۴۷	۴.۷۱	۹۴	۴	۰.۴۳	۴.۵۳	۷۴۸
۱۸	۰.۲۱	۲.۴۵	۳۴	۱۹	۰.۲۱	۳.۳۱	۲۸	۱۹	۰.۱۷	۱.۴۲	۶۳

ادامه جدول ۷. ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویت‌بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دید مردم، مسئولان و گردشگران)

رتبه	گردشگران				مسئولان				ساکنان روستا				تجزیل SWOT
	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	رتبه	مجموع وزن‌ها	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	رتبه	مجموع وزن‌ها	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	رتبه	مجموع وزن‌ها	
۵	۰.۳۸	۳.۳۶	۲۲	۳۱۲	۰.۱۹	۳.۰۳	۴۹	۵۶۱	۰.۲۹	۳.۱	۱۶	۵۶۱	W1 - پراکنده بودن جاذبه‌های طبیعی
۱۷	۰.۳۳	۱.۷۶	۱۲	۸۷	۰.۳۶	۴.۱۱	۷۶	۵۷۷	۰.۳۰	۳.۲	۱۵	۵۷۷	W2 - افت سطح سفرهای آب زردرستی
۲۰	۰.۲۰	۱.۶۴	۶۵	۱۸	۰.۲۶	۳.۳۴	۶۵	۶۶۹	۰.۳۹	۳.۲	۸	۶۶۹	W3 - روند رو به تخریب برخی از عناصر طبیعی
۲۳	۰.۱۷	۱.۴۹	۵۶	۲۳	۰.۱۸	۲.۵۸	۲۸	۶۹۳	۰.۲۸	۲.۹۹	۱۷	۶۹۳	W4 - حساسیت و شکنندگی زیست‌بومها
۷	۰.۳۵	۳.۲۷	۷۸۳	۲۳	۰.۴۵	۴.۴۲	۸۹	۶۶۱	۰.۳۶	۳.۸۸	۱۰	۶۶۱	W5 - عدم استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده
۸	۰.۳۳	۳.۱۶	۲۵۴	۵	۰.۳۳	۴.۲۵	۸۷	۷۸۲	۰.۴۲	۳.۷۳	۴	۷۸۲	W6 - پایین بودن درآمد حاصل از تفریح گردشگری بومی روستا
۱۶	۰.۲۴	۱.۹۸	۱۱۲	۱	۰.۳۷	۴.۶۵	۹۲	۷۸۸	۰.۴۶	۴.۸۶	۱	۷۸۸	W7 - فقدان اشتغال‌زایی مناسب
۲۱	۰.۱۹	۱.۵۷	۶۱	۱۰	۰.۳۸	۴.۱۷	۸۰	۳۲۲	۰.۳۳	۳.۱	۱۹	۳۲۲	W8 - الگوی غالب سفر به روستا (خانوادگی - دیدن اقوام)
۱۹	۰.۲۱	۱.۷۱	۷۶	۱۴	۰.۳۲	۴.۰۳	۷۱	۲۲۱	۰.۱۹	۱.۸۷	۲۰	۲۲۱	W9 - الگوی گردشگری داخلی در روستا
۱۸	۰.۲۲	۱.۷۴	۷۹	۲۰	۰.۲۱	۳.۱۲	۵۶	۱۲۱	۰.۱۶	۱.۳	۲۱	۱۲۱	W10 - تکلیف و توجه به گردشگری تاریخی و ماندگار
۱	۰.۴۲	۴.۳۸	۴۴۳	۴	۰.۴۴	۴.۳۸	۸۷	۷۶۷	۰.۴۰	۴.۲۷	۶	۷۶۷	W11 - ضعف تبلیغات
۶	۰.۳۶	۳.۳۳	۳۰۲	۱۹	۰.۳۳	۳.۲۱	۵۶	۵۶۲	۰.۳۱	۳.۳	۱۳	۵۶۲	W12 - فقدان هر گونه اژانس حمل و نقل در روستا
۱۴	۰.۲۶	۲.۱۱	۱۳۲	۸	۰.۴	۴.۳۸	۸۴	۴۲۲	۰.۲۶	۲.۶۷	۱۸	۴۲۲	W13 - کوتاه و محدود بودن زمان سفر به روستا
۲	۰.۴۱	۳.۸۹	۳۹۸	۹	۰.۳۹	۳.۲۲	۸۱	۶۴۵	۰.۳۸	۳.۱	۹	۶۴۵	W14 - سطح نازل خدمات اقامتگاهی و پذیرایی
۹	۰.۳۱	۲.۹۳	۲۴۳	۱۱	۰.۳۷	۴.۱۵	۷۹	۱۱۲	۰.۱۴	۱.۱	۱۱	۱۱۲	W15 - فقدان نظام آماری در زمینه گردشگران
۱۱	۰.۲۹	۲.۴۴	۱۸۷	۷	۰.۳۲	۳.۳۱	۸۶	۷۸۴	۰.۳۴	۳.۷۴	۳	۷۸۴	W16 - فقر اقتصادی و محرومیت
۳	۰.۴۰	۳.۷۵	۳۵۲	۱۳	۰.۳۳	۴.۰۹	۷۲	۶۳۹	۰.۳۵	۳.۹۶	۱۱	۶۳۹	W17 - کمبود آموزش‌های حرفه‌ای
۱۵	۰.۲۵	۲.۱۲	۱۴۲	۱۶	۰.۲۹	۳.۹۴	۶۸	۶۱۷	۰.۳۳	۳.۷۶	۱۲	۶۱۷	W18 - مهاجرت فصلی ساکنان
۱۲	۰.۲۷	۲.۲۱	۱۴۸	۱۷	۰.۲۷	۳.۵۶	۶۵	۷۶۵	۰.۴۱	۴.۴۵	۵	۷۶۵	W19 - توسعه‌یافتگی روستا
۱۰	۰.۳۰	۲.۸۶	۲۱۳	۱۵	۰.۳	۳.۹۷	۶۹	۷۵	۰.۱۱	۰.۹۴	۲۳	۷۵	W20 - سطح پایین سواد و مهارت در بین ساکنان
۴	۰.۳۹	۳.۶۲	۲۹۴	۲	۰.۳۶	۴.۶۵	۸۶	۴۴۵	۰.۴۱	۴.۳۴	۷	۴۴۵	W21 - تخریب مکان‌ها و آثار تاریخی در روستا
۲۲	۰.۱۸	۱.۳۹	۱۳۸	۲۱	۰.۱۷	۳.۱۳	۲۸	۴۴۱	۰.۳۱	۳.۱۴	۱۴	۴۴۱	W22 - کم‌توجهی به تفریح‌های اجتماعی
۱۳	۰.۲۷	۲.۷۶	۲۱۸	۶	۰.۳۲	۴.۳۹	۷۹	۷۸۹	۰.۳۶	۴.۷۸	۲	۷۸۹	W23 - از بین رفتن آداب و رسوم سنتی و محلی روستا

ادامه جدول ۷. ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دید مردم، مسئولان و گردشگران)

رتبه	گردشگران				مسئولان				ساکنان روستا				تحلیل SWOT
	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	
۱۳	۰.۳۷	۳.۱۲	۲۹۸	۳	۰.۴۲	۴.۵۲	۹۴	۱۲	۰.۳۷	۴.۱	۷۵۴	01- استقرار روستا در مجاورت منطقه حفاظت‌شده در انجیره	
۴	۰.۴۴	۴.۲۱	۴۱۷	۱	۰.۴۶	۴.۵۶	۹۸	۶	۰.۳۳	۴.۵۱	۷۸۲	02- مجاورت با روستای چک‌چک (عمد زرتشتیان)	
۲۱	۰.۱۳	۱.۶۷	۸۷	۱۰	۰.۳۴	۴.۳۱	۷۶	۱۴	۰.۳۵	۳.۹۴	۶۷۶	03- ایجاد رصدخانه	
۱۹	۰.۱۶	۱.۹۱	۱۲۱	۱۲	۰.۲۹	۴.۲۱	۶۵	۱۹	۰.۳۰	۳.۲	۴۶۲	04- مجاورت با روستای دوند در ۱۷ کیلومتری روستا	
۲	۰.۴۷	۴.۶۱	۴۲۲	۵	۰.۳۹	۴.۴۵	۸۷	۷	۰.۴۲	۴.۵۷	۷۸۲	05- استقرار روستا در مجاورت شهرهای تاریخی یزنه میند و اردکان	
۶	۰.۳۹	۴.۱۱	۳۹۷	۲	۰.۴۴	۴.۵۵	۹۶	۳	۰.۴۶	۴.۸۲	۸۰۶	06- به لحاظ تقسیمات کشوری، مرکز بخش بودن	
۱۷	۰.۱۹	۲.۱۲	۱۴۳	۱۶	۰.۲۶	۳.۹۷	۵۶	۱۵	۰.۳۴	۳.۸۵	۶۷۶	07- وجود غار هلمه در ۱۱ کیلومتری روستا	
۱۸	۰.۱۷	۱.۹۴	۱۵۲	۱۷	۰.۲۴	۳.۸۷	۵۲	۲	۰.۴۷	۴.۸۲	۷۶۲	08- وجود غار پنجه و غار انگفت یزان در نزدیکی روستا	
۱۰	۰.۳۱	۳.۱۷	۱۵۲	۱۳	۰.۲۹	۴.۱۷	۵۶	۲۱	۰.۱۹	۱.۴۴	۶۵	09- اتصال ضوابط و مقررات حفاظت از محیط زیست در روستا	
۵	۰.۴۱	۴.۱۸	۴۱۲	۹	۰.۳۵	۴.۳۴	۷۶	۱۰	۰.۳۹	۴.۲	۷۵۸	10- سرمایه‌گذاری‌های دولتی در بخش گردشگری	
۱۴	۰.۲۴	۲.۹۸	۲۷۸	۲۰	۰.۱۸	۳.۶۷	۴۵	۱۸	۰.۳۱	۳.۲	۴۶۲	011- نیاز به سرمایه‌محدود برای فعالیت‌های طبیعت‌گردی	
۱	۰.۴۸	۴.۳۳	۴۴۳	۴	۰.۴۱	۴.۴۸	۸۹	۱	۰.۴۸	۴.۹۱	۸۱۳	012- مسیر سالانه تعداد زیادی مسافر از روستا	
۹	۰.۳۶	۳.۸۲	۳۷۶	۱۱	۰.۳۱	۴.۲۸	۶۸	۱۶	۰.۳۳	۳.۷۸	۶۲۴	013- ارتباط جندای با سکونتگاه‌های مجاور	
۷	۰.۳۹	۳.۹۹	۳۹۶	۶	۰.۳۸	۴.۴۲	۸۵	۱۱	۰.۳۸	۴.۲	۷۳۳	014- حضور گردشگران خارجی	
۳	۰.۴۴	۴.۳۴	۴۲۷	۷	۰.۳۷	۴.۳۸	۸۱	۵	۰.۴۴	۴.۶۸	۷۸۹	015- انتخاب دره انجیره به محرومیت روستای خرفقی	
۱۲	۰.۲۹	۳.۵۸	۳۵۴	۱۹	۰.۱۹	۳.۷۸	۴۵	۸	۰.۴۱	۴.۴۶	۷۷۳	016- کاهش مجاورت و ماندگاری روستایان	
۸	۰.۳۷	۳.۹۱	۳۸۴	۸	۰.۳۶	۴.۳۶	۷۹	۹	۰.۴۰	۴.۳۹	۶۲۴	017- افزایش امکانات آموزشی و بهداشتی-درمانی	
۱۱	۰.۲۹	۳.۶۳	۳۵۹	۱۵	۰.۲۷	۴.۰۷	۵۹	۴	۰.۳۵	۴.۷	۷۶۲	018- ارتقای سطح زندگی روستایان	
۲۰	۰.۱۴	۱.۸۳	۱۱۱	۲۱	۰.۱۶	۳.۵۴	۴۲	۲۰	۰.۲۴	۲.۲	۱۱۲	019- وجود دانشگاه‌های شهرهای یزنه میند و اردکان و جزان	
۱۵	۰.۲۳	۲.۶۹	۲۱۴	۱۸	۰.۲۲	۳.۸۴	۵۱	۱۷	۰.۳۲	۳.۶۵	۵۶۳	020- وجود خبرگان آشنا به زمینه‌های ماهی و چاقوری و بیابان	
۱۶	۰.۲۲	۲.۷۸	۲۱۳	۱۴	۰.۲۸	۴.۱۳	۶۰	۱۳	۰.۳۶	۳.۹۷	۶۸۲	021- وجود زمینه مشارکت مردم و مسئولان برای حفاظت از محیط	

ادامه جدول ۷. ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دید مردم، مسئولان و گردشگران)

رتبه	گردشگران			مسئولان			ساکنان روستا			تهدیدها	
	رتبه	میانگین وزن نسبی	مجموع وزن‌ها	رتبه	میانگین وزن نسبی	مجموع وزن‌ها	رتبه	میانگین وزن نسبی	مجموع وزن‌ها		
۱	۰.۴۳	۴.۱۳	۴۳۴	۱	۰.۴۸	۴.۷۶	۹۵	۱	۰.۴۷	۴.۸۹	T1- خشکسالی و بیابان‌زایی در منطقه
۶	۰.۳۵	۳.۲۱	۳۴۳	۷	۰.۳۴	۴.۱۹	۶۴	۴	۰.۴۲	۴.۳۸	T2- شکار غیر قانونی و تهدید حیات جانوری
۲	۰.۴۱	۴.۴۶	۴۱۲	۹	۰.۲۸	۳.۸۷	۵۱	۳	۰.۳۳	۴.۴۶	T3- طوفان شن و ماسه
۷	۰.۳۷	۲.۸۶	۳۳۲	۵	۰.۳۸	۴.۲۶	۶۷	۹	۰.۳۴	۳.۷۳	T4- تعیین کاربری غیرمتناسب با برخی جاذبه‌های طبیعی
۳	۰.۳۹	۴.۱۲	۳۴۴	۳	۰.۴۱	۴.۳۸	۷۸	۶	۰.۳۹	۴.۲	T5- آلودگی محیط زیست روستا
۱۱	۰.۱۷	۱.۹۵	۹۷	۱۰	۰.۲۶	۳.۸۲	۴۹	۱۰	۰.۲۸	۲.۹۷	T6- دولتی بودن مدیریت گردشگری
۱۰	۰.۱۹	۲.۲۱	۱۴۳	۲	۰.۴۴	۴.۴۱	۸۳	۵	۰.۴۰	۴.۳۳	T7- افزایش هزینه‌های زندگی در روستا
۸	۰.۲۲	۲.۳۱	۱۷۶	۴	۰.۳۹	۴.۳۱	۷۳	۷	۰.۳۸	۴.۱۴	T8- رکود فعالیت‌های تولیدی در روستا
۹	۰.۲۱	۲.۲۴	۱۶۲	۸	۰.۳۲	۴.۱۱	۵۶	۸	۰.۳۶	۳.۹۴	T9- ترازیوت قاچاق از نواحی مجاور
۵	۰.۳۶	۳.۵۳	۳۸۳	۱۱	۰.۲۲	۳.۳۴	۳۴	۱۱	۰.۳۳	۲.۱۱	T10- عدم امنیت گردشگران خارجی
۴	۰.۳۷	۳.۵۷	۳۸۵	۶	۰.۳۶	۴.۳۳	۶۵	۲	۰.۴۵	۴.۷۱	T11- استفاده نادرست و بیست شدن تعلق فرهنگی جوانان
۱۲	۰.۱۲	۱.۶۴	۶۷	۱۲	۰.۱۹	۳.۲۶	۳۲	۱۲	۰.۱۸	۱.۶۸	T12- شیوع سریع بیماری‌های همه‌گیر (از قبیل: آنفلوآنزای خوکی)

اولویت‌بندی نهایی

به منظور اولویت‌بندی نهایی ضریب اهمیتی بین صفر تا یک در نظر گرفته شده است. بر این اساس برای روستاییان ضریب ۰/۵۰، برای مسئولان ضریب ۰/۳۰ و برای گردشگران ضریب ۰/۲۰ در نظر گرفته شده است^۱. با توجه به این ضرایب و همچنین نتایج به دست آمده از جدول SWOT، جدول ۸ به دست می‌آید.

جدول ۸ نشان می‌دهد که مهم‌ترین نقاط قوت داخلی برای توسعه طبیعت‌گردی در روستای مورد مطالعه، وجود زمینه مناسب برای توسعه اقتصادی بر مبنای گردشگری تاریخی و استقرار در مسیر محور ارتباطی یزد-مشهد و مهم‌ترین نقاط ضعف داخلی، تخریب مکان‌ها و آثار تاریخی در روستا و ضعف تبلیغات بوده است. علاوه بر این، مؤلفه عبور سالانه تعداد زیادی مسافر از روستا و مجاورت با روستای چک‌چک، بالاترین اولویت در بین فرصت‌های بیرونی برشمرده شده‌اند، و مؤلفه‌های خشکسالی و بیابان‌زایی در روستا و استحاله فرهنگی و سست شدن تعلق فرهنگی جوانان اولویت‌های اول و دوم در میان تهدیدهای بیرونی بوده‌اند.

راهبردها و راهکارهای توسعه طبیعت‌گردی در روستای خرانق

در ادامه با ترکیب نقاط قوت (S) و فرصت (O) راهبردهای "SO"، با ترکیب نقاط ضعف (W) و فرصت‌ها (O) راهبردهای "WO"، با ترکیب نقاط قوت (S) و تهدیدها (T) راهبردهای "ST" و با ترکیب نقاط ضعف (W) و تهدیدها (T) راهبردهای "WT" تدوین و ارائه می‌گردند. این راهبردها را در جدول ۹ می‌توان مشاهده کرد.

۱- این ضرایب با استفاده از دیدگاه‌های کارشناسان و استادان دانشگاه به دست آمده است.

جدول ۸. اولویت‌بندی نهایی عوامل مؤثر بر توسعه طبیعت‌گردی از دیدگاه سه گروه مشارکت‌کننده

امتیاز نهایی	اولویت‌بندی نقاط قوت (S)	امتیاز نهایی	اولویت‌بندی نقاط ضعف (W)	امتیاز نهایی	اولویت‌بندی فرصت‌ها (O)	امتیاز نهایی	اولویت‌بندی تهدیدها (T)
۰/۴۶	S8- وجود زمینه مناسب برای توسعه اقتصادی بر مبنای گردشگری تاریخی	۰/۴۶	W21- تخریب مکان‌ها و آثار تاریخی در روستا	۰/۴۲	O12- عبور سالانه تعداد زیادی مسافر از روستا	۰/۴۵	T1- خشکسالی و بیابان‌زایی در روستا
۰/۴۳	S4- استقرار در مسیر محور ارتباطی یزد-مشهد	۰/۴۳	W11- ضعف تبلیغات	۰/۴۱	O2- مجاورت با روستای چک‌چک (معبد زرتشتیان)	۰/۴۴	T11- استحاله فرهنگی و سنت شدن تعلق فرهنگی جوانان
۰/۴۳	S18- انتخاب به عنوان روستای هدف گردشگری	۰/۴۳	W7- فقدان اشتغال‌زایی مناسب	۰/۴۱	O6- به لحاظ تقسیمات کشوری، مرکز بخش بودن	۰/۴۴	T2- شکار غیرقانونی و تهدید حیات جانوری
۰/۴۱	S10- حضور تورهای گردشگری در روستا	۰/۴۱	W6- پایین بودن درآمد حاصل از فعالیت گردشگری برای روستایی	۰/۴۱	O5- استقرار روستا در مجاورت شهرهای تاریخی یزد، میبد و اردکان	۰/۴۲	T5- آلودگی محیط زیست روستا
۰/۳۸	S11- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در روستا	۰/۳۸	W16- فقر اقتصادی و محرومیت	۰/۴۰	O15- انتخاب دره انجیره به محوریت روستای خراق	۰/۴۰	T3- طوفان شن و ماسه

منبع: یافته‌های تحقیق

۱- امتیاز نهایی با استفاده از جدول ۷ و به این روش محاسبه شد:

$$(\text{وزن نسبی نظر گردشگران} \times 0/2) + (\text{وزن نسبی نظر مسئولان روستا} \times 0/3) + (\text{وزن نسبی نظر روستاییان} \times 0/5) = \text{امتیاز نهایی}$$

جدول ۹. ماتریس راهبردهای توسعه طبیعت‌گردی در روستای خرائق

<p>نقاط ضعف - W</p> <p>W21- تخریب مکان‌ها و آثار تاریخی در روستا</p> <p>W11- ضعف تبلیغات</p> <p>W16- فقر اقتصادی و محرومیت</p> <p>W7- فقدان اشتغال‌زایی مناسب</p> <p>W6- پایین بودن درآمد حاصل از فعالیت گردشگری برای روستایی</p>	<p>نقاط قوت - S</p> <p>S8- وجود زمینه مناسب برای توسعه اقتصادی بر مبنای گردشگری تاریخی</p> <p>S4- استقرار در مسیر محور ارتباطی یزد- مشهد</p> <p>S18- انتخاب به عنوان روستای هدف گردشگری و ...</p> <p>S10- حضور تورهای گردشگری در روستا</p> <p>S11- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در روستا</p>	<p>تحلیل SWOT</p> <p>درونی</p> <p>بیرونی</p>
<p>راهبردهای WO</p> <p>WO1: توسعه برنامه‌های تبلیغاتی و نصب علائم راهنما در مسیر گردشگران و تدوین دفترچه‌های راهنما برای مسافران</p> <p>WO2: بازنگری در جاذبه‌های گردشگری و اولویت‌های گردشگری روستا</p> <p>WO3: بازنگری در فعالیتهای اقتصادی روستا و بها دادن به نقش صنایع دستی در ایجاد جذابیت برای گردشگر و درآمد برای روستاییان</p> <p>WO4: برنامه‌ریزی به منظور ایجاد منطقه طبیعت‌گردی به مرکزیت روستای خرائق</p> <p>WO5: توجه به نقش روستاییان در توسعه فعالیتهای طبیعت‌گردی و مشارکت دادن آنها در این فعالیتهای</p>	<p>راهبردهای SO</p> <p>SO1: هم سو کردن برنامه‌های گردشگری تاریخی روستا با برنامه‌های طبیعت‌گردی</p> <p>SO2: استفاده از پتانسیل‌های منطقه در جهت توسعه طبیعت‌گردی بیابانی (ایجاد منطقه طبیعت‌گردی بیابانی)</p> <p>SO3: در نظر گرفتن تسهیلات و امکانات بین‌راهی به منظور بهره‌گیری از مسافرانی که از روستای خرائق عبور می‌کنند</p> <p>SO4: مطالعه و سازماندهی جاذبه‌های طبیعی روستاهای هم‌جوار و تشویق تورهای گردشگری به انجام فعالیتهای طبیعت‌گردی بیابانی</p> <p>SO5: هدایت سرمایه‌گذاران بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری روی جاذبه‌های طبیعت‌گردی بیابانی</p>	<p>فرصت‌ها - O</p> <p>O12- عبور سالانه تعداد زیادی مسافر از روستا</p> <p>O2- مجاورت با روستای چک‌چک (معبد زرتشتیان)</p> <p>O6- مرکزیت بخش به لحاظ تقسیمات کشوری</p> <p>O15- انتخاب دره انجیره به محوریت روستای خرائق</p> <p>O5- استقرار روستا در مجاورت شهرهای تاریخی یزد، میبد و اردکان</p>
<p>راهبردهای WT</p> <p>WT1: آموزش روستاییان در قالب دوره‌های کارآفرینی به منظور معرفی فرصت‌هایی که طبیعت‌گردی در روستا برای آنها به همراه می‌آورد و اینکه چگونه روستاییان می‌توانند از آن منتفع گردند.</p> <p>WT2: درآمدزایی برای روستاییان از طریق مشارکت دادن آنها در توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات گردشگری</p> <p>WT3: توجه به نقش طبیعت‌گردی در بیابان‌زدایی و گنجاندن آن در طرح‌های ملی و بین‌المللی مقابله با بیابان‌زایی</p> <p>WT4: آگاهی دادن به گردشگران با هدف در نظر گرفتن قوانین زیست‌محیطی و آداب و رسوم روستاییان و ارج نهادن به آنها</p> <p>WT5: استفاده از روستاییان به عنوان محیط‌بان در منطقه</p>	<p>راهبردهای ST</p> <p>ST1: جلب حمایت بخش دولتی به منظور تنوع‌بخشی فعالیتهای اقتصادی روستا و روی آوردن به فعالیتهایی از قبیل صنایع دستی به منظور کاهش فشار بر منابع محدود آب و خاک، افزایش جذابیت گردشگری و ایجاد درآمد برای روستاییان.</p> <p>ST2: جلب حمایت مؤسسات گردشگری دولتی و خصوصی به منظور بازاریابی صنایع دستی روستا و معرفی سبک زندگی روستاییان نواحی بیابانی</p> <p>ST3: تشکیل تعاونی گردشگری و استفاده از نیروهای مردمی به منظور جلوگیری از تخریب طبیعت و آثار تاریخی روستا</p> <p>ST4: ثبت و ضبط آداب و رسوم و شیوه‌های معیشت سنتی روستا، با استفاده از خبرنگاران محلی و سعی در احیای آنها (اطلاعات دموگرافیک و سبک زندگی)</p>	<p>تهدیدها - T</p> <p>T1- خشکسالی و افزایش بیابان‌زایی در روستا</p> <p>T11- استحاله فرهنگی و سست شدن تعلق فرهنگی جوانان</p> <p>T2- شکار غیرقانونی و تهدید حیات جانوری</p> <p>T5- آلودگی محیط زیست روستا</p> <p>T3- طوفان شن و ماسه</p>

انتخاب راهبرد نهایی با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM)
ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM)، ابزاری برای اولویت‌بندی استراتژی‌هاست (امینی و خباز باویل، ۱۳۸۸، ۲۶ و ۲۷).

به منظور تهیه ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM)، کلیه راهبردها از ماتریس راهبردهای توسعه طبیعت‌گردی در روستای خرانق (جدول ۹) در ستون افقی بالا نوشته می‌شود. در ادامه، ضریب اهمیت^۱ (AS) عوامل مشخص می‌گردد. این ضریب امتیازی است بین ۱-۴، بنا به اهمیتی که هر یک از عوامل در تدوین هر استراتژی داشته‌اند:

۱. بی‌اهمیت؛

۲. اهمیت کم؛

۳. اهمیت متوسط؛ و

۴. اهمیت زیاد.

سپس مجموع ضریب اهمیت^۲ (TAS) محاسبه می‌گردد. مجموع ضریب اهمیت از ضرب امتیاز وزنی در AS به دست می‌آید. در پایان TASها جمع می‌شوند که با * مشخص می‌گردد و تکلیف بهترین برنامه‌ها را به ترتیب اولویت مشخص می‌کند (جدول ۱۰).

1. Attractive Scores
2. Total Attractive Scores

فصلیه دادورخانی و مسعود نیکسیرت ————— برنامه ریزی راهبردی طبیعت گردی در روستاهای نواحی بیابانی

جدول ۱۰. ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی (QSPM)

SO										امتیاز وزنی	عوامل
SO5		SO4		SO3		SO2		SO1			
TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS		
۰/۴۶	۱	۰/۴۶	۱	۰/۴۶	۱	۰/۴۶	۱	۱/۸۴	۴	۰/۴۶	S8
۰/۴۳	۱	۰/۴۳	۱	۱/۷۲	۴	۰/۸۶	۲	۰/۸۶	۲	۰/۴۳	S4
۱/۷۲	۳	۰/۸۶	۲	۰/۴۳	۱	۱/۷۲	۴	۱/۷۲	۴	۰/۴۳	S18
۱/۲۳	۳	۱/۶۴	۴	۱/۲۳	۳	۱/۲۳	۳	۱/۲۳	۳	۰/۴۱	S10
۰/۳۸	۴	۰/۷۶	۲	۰/۳۸	۱	۱/۱۴	۳	۱/۵۲	۴	۰/۳۸	S11
۱/۳۵	۳	۱/۳۵	۳	۱/۸	۴	۱/۳۵	۳	۱/۳۵	۳	۰/۴۵	O12
۱/۳۲	۳	۱/۷۶	۴	۰/۴۴	۱	۱/۷۶	۴	۱/۳۲	۳	۰/۴۴	O2
۰/۴۴	۱	۱/۳۲	۳	۰/۴۴	۱	۰/۸۸	۲	۰/۴۴	۱	۰/۴۴	O6
۰/۸۴	۲	۰/۴۲	۱	۰/۸۴	۲	۱/۶۸	۴	۱/۲۶	۳	۰/۴۲	O5
۱/۶	۴	۱/۶	۴	۰/۴	۱	۱/۶	۴	۱/۲	۳	۰/۴۰	O15
۹/۷۷		۱۰/۶		۸/۱۴		۱۲/۶۸		۱۲/۷۴*			جمع TAS

منبع: یافته‌های پژوهش

ادامه جدول ۱۰. ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی (QSPM)

ST								امتیاز وزنی	عوامل
ST4		ST3		ST2		ST1			
TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS		
۰/۴۶	۱	۰/۴۶	۱	۱/۳۸	۳	۱/۸۴	۴	۰/۴۶	S8
۰/۴۳	۱	۰/۴۳	۱	۰/۸۶	۲	۰/۸۶	۲	۰/۴۳	S4
۰/۴۳	۱	۰/۴۳	۱	۰/۸۶	۲	۰/۸۶	۲	۰/۴۳	S18
۰/۸۲	۲	۱/۲۳	۳	۱/۲۳	۳	۱/۲۳	۳	۰/۴۱	S10
۰/۳۸	۱	۰/۳۸	۱	۱/۱۴	۳	۱/۵۲	۴	۰/۳۸	S11
۰/۴۶	۱	۰/۴۶	۱	۰/۹۲	۲	۱/۸۴	۴	۰/۴۶	T1
۱/۲	۳	۰/۴	۱	۱/۲	۳	۰/۴	۱	۰/۴۰	T11
۰/۳۹	۱	۱/۱۷	۳	۰/۳۹	۱	۱/۱۷	۳	۰/۳۹	T5
۰/۴	۱	۱/۶	۴	۰/۴	۱	۰/۸	۲	۰/۴۰	T2
۰/۳۷	۱	۰/۳۷	۱	۰/۳۷	۱	۰/۷۴	۲	۰/۳۷	T3
۵/۳۴		۶/۹۳		۸/۷۵		۱۱/۲۶*			جمع TAS

منبع: یافته‌های پژوهش

ادامه جدول ۱۰. ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM)

WT										امتیاز وزنی	عوامل
WT5		WT4		WT3		WT2		WT1			
TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS		
۰/۴۱	۱	۱/۲۳	۳	۰/۴۱	۱	۰/۴۱	۱	۰/۴۱	۱	۰/۴۱	W11
۱/۶۴	۴	۰/۴۱	۱	۰/۸۲	۲	۱/۶۴	۴	۱/۶۴	۴	۰/۴۱	W7
۱/۶۴	۴	۰/۴۱	۱	۰/۸۲	۲	۱/۶۴	۴	۱/۶۴	۴	۰/۴۱	W6
۱/۲	۳	۰/۴	۱	۰/۸	۲	۱/۶	۲	۰/۸	۲	۰/۴۰	W21
۱/۸۴	۴	۰/۳۸	۱	۰/۳۸	۱	۱/۸۴	۴	۱/۵۲	۴	۰/۳۸	W16
۱/۳۸	۳	۱/۳۸	۳	۱/۸۴	۴	۱/۸۴	۴	۱/۸۴	۴	۰/۴۶	T1
۰/۴	۱	۱/۶	۴	۰/۴	۱	۰/۴	۱	۰/۴	۱	۰/۴	T11
۱/۱۷	۳	۱/۵۶	۴	۱/۱۷	۳	۰/۳۹	۱	۰/۳۹	۱	۰/۳۹	T5
۱/۶	۴	۱/۲	۳	۰/۸	۲	۰/۴	۱	۰/۴	۱	۰/۴۰	T2
۰/۳۷	۱	۰/۷۴	۲	۱/۴۸	۴	۰/۳۷	۱	۰/۳۷	۱	۰/۳۷	T3
۱۱/۶۵*		۹/۳۱		۸/۹۲		۱۰/۵۳		۹/۴۱			جمع AS

منبع: یافته‌های پژوهش

ادامه جدول ۱۰. ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM)

WO										امتیاز وزنی	عوامل
WO5		WO4		WO3		WO2		WO1			
TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS		
۰/۴۱	۱	۰/۴۱	۱	۰/۴۱	۱	۰/۴۱	۱	۱/۶۴	۴	۰/۴۱	W11
۱/۶۴	۴	۰/۴۱	۱	۱/۶۴	۴	۰/۸۲	۲	۰/۴۱	۱	۰/۴۱	W7
۱/۶۴	۴	۰/۴۱	۱	۱/۶۴	۴	۰/۴۱	۱	۰/۴۱	۱	۰/۴۱	W6
۰/۸	۲	۰/۴	۱	۰/۴	۱	۰/۴	۱	۰/۸	۲	۰/۴۰	W21
۱/۱۴	۳	۱/۵۲	۴	۱/۵۲	۴	۰/۷۶	۲	۰/۳۸	۱	۰/۳۸	W16
۰/۹	۲	۱/۳۵	۳	۱/۳۵	۳	۰/۹	۲	۱/۳۵	۳	۰/۴۵	O12
۰/۴۴	۱	۱/۷۶	۴	۰/۴۴	۱	۱/۷۶	۴	۰/۴۴	۱	۰/۴۴	O2
۰/۴۴	۱	۱/۷۶	۴	۰/۴۴	۱	۰/۴۴	۱	۰/۴۴	۱	۰/۴۴	O6
۰/۴۲	۱	۱/۶۸	۴	۰/۸۴	۲	۱/۲۶	۳	۰/۴۲	۱	۰/۴۲	O5
۰/۴	۱	۱/۶	۴	۰/۴	۱	۱/۶	۴	۰/۴	۱	۰/۴۰	O15
۸/۲۳		۱۱/۳*		۹/۰۸		۸/۷۶		۶/۶۹			جمع TAS

منبع: یافته‌های پژوهش

فضلیه دادورخانی و مسعود نیک‌سیرت ————— برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

با توجه به جدول برنامه‌ریزی کمی راهبردی (QSPM)، راهبرد SO1 (هم‌سو کردن برنامه‌های گردشگری تاریخی روستا با برنامه‌های طبیعت‌گردی) با بیشترین امتیاز ۱۲/۷۴ به عنوان بهترین راهبرد برای توسعه طبیعت‌گردی روستای خرانق، انتخاب و معرفی می‌گردد.

نتیجه‌گیری

توسعه طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی، راهبردهای خاص خود را می‌طلبد. مهم‌ترین بخش برنامه‌ریزی راهبردی را تجزیه و تحلیل محیطی (درونی و بیرونی) تشکیل می‌دهد. با تجزیه و تحلیل اولیه عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر طبیعت‌گردی روستای خرانق، ۴۰ نقطه قوت یا فرصت به عنوان مزیت‌های موجود، و ۳۵ نقطه ضعف یا تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای پیش رو در این روستا به منظور گسترش طبیعت‌گردی شناسایی شد. بنابراین می‌توان گفت که آستانه آسیب‌پذیری روستای خرانق در برابر طبیعت‌گردی، در مقایسه با توان و قابلیت آن، پایین‌تر است.

جدول اولویت‌سنجی و رتبه‌بندی نقاط قوت، فرصت‌ها، ضعف‌ها و تهدیدها از نظر سه گروه مشارکت‌کننده در تحقیق (جدول ۷) هم‌سویی بیشتر دیدگاه‌های آنها را در بین نقاط قوت و فرصت‌های موجود نشان داد. این هم‌سویی بیانگر آن است که نقاط قوت طبیعت‌گردی روستا به اندازه‌ای نمایان است که گردشگران در همان نگاه نخست آنها را تشخیص می‌دهند. به طور خلاصه دلیل واگرایی دیدگاه‌های گردشگران و روستاییان را در مورد نقاط ضعف، می‌توان در تفاوت «احساس نیاز» آنها جست‌وجو کرد. این به‌گونه‌ای است که از نظر ساکنان روستا، نقاط ضعف عمدتاً جنبه اقتصادی دارند (فقر اقتصادی و محرومیت، پایین بودن درآمد حاصل از فعالیت گردشگری برای روستاییان، فقدان اشتغال‌زایی مناسب و مطلوب)، در حالی که از نظر گردشگران ضعف‌ها عمدتاً کاستی‌های تبلیغاتی، کمبود تسهیلات رفاهی، امکانات پذیرایی و نظایر اینها هستند.

بررسی دیدگاه‌های سه گروه مشارکت‌کننده در تحقیق، نشان می‌دهد که گردشگری غالب در روستای خرانق، گردشگری تاریخی است و کمتر به نقاط قوت و جاذبه‌های طبیعی روستا به عنوان قابلیت‌های توسعه طبیعت‌گردی توجه می‌شود. با این حال، سه گروه مشارکت‌کننده در تحقیق، مؤلفه وجود زمینه مناسب برای توسعه اقتصادی بر مبنای گردشگری تاریخی را مهم‌ترین نقطه قوت برای توسعه طبیعت‌گردی در روستا عنوان کرده‌اند. بنابراین با برنامه‌ریزی اصولی و دقیق و بهره‌گیری از تجارب مشابه سایر کشورها می‌توان در کنار گردشگری تاریخی، طبیعت‌گردی بیابانی را نیز در این روستا رونق بخشید.

اولویت‌بندی نهایی عوامل مؤثر بر توسعه طبیعت‌گردی، نشان می‌دهد که در مجموع بالاترین امتیاز در بین این عوامل، به نقاط قوت و فرصت اختصاص داشته است. در نهایت با استفاده از جدول برنامه‌ریزی کمی راهبردی (QSPM) و با در نظر گرفتن بالاترین امتیاز TAS، راهبرد مناسب برای توسعه طبیعت‌گردی در روستای خرانق، از بین راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO) و با عنوان «هم‌سو کردن برنامه‌های گردشگری تاریخی روستا با برنامه‌های طبیعت‌گردی» انتخاب و ارائه گردید.

منابع

ابراهیم‌زاده، عیسی و آقاسی‌زاده، عبدالله، ۱۳۸۸، تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی SWOT، مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره اول، صص ۱۲۸-۱۰۷.

ابوترابیان، م.، ۱۳۸۲، پرورش نسل خلاق در ایران، جلد دوم، چاپ اول، انتشارات مدرسه، تهران.

ارمغان، س.، ۱۳۸۵، توریسم و نقش آن در جغرافیا، چاپ اول، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر.

فضلیه دادورخانی و مسعود نیک‌سیرت ————— برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین و مهدوی، داوود، ۱۳۸۵، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۳۰-۱.

امینی، محمدتقی و خباز باویل، صمد، ۱۳۸۸، تدوین استراتژی به روش چارچوب جامع تدوین استراتژی مطالعه موردی: شرکت سهند خودرو تبریز، نشریه مدیریت بازرگانی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۳۲-۱۷.

برایسون، جی. ام، ۱۳۸۶، برنامه‌ریزی استراتژیک برای سازمان‌های دولتی و غیرانتفاعی، ترجمه عباس منوریان، چاپ چهارم، انتشارات مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران.

بهزادفر، مصطفی و زمانیان، روزبه، ۱۳۸۷، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری با تکیه بر بخش محصول نمونه موردی: شهرستان نیشابور، نشریه بین‌المللی علوم مهندسی، جلد ۱۹، شماره ۶، ویژه‌نامه معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت، تهران، صص ۱۰۳-۸۹.

رخشانی‌نسب، حمیدرضا و ضرابی، حمید، ۱۳۸۸، چالش‌ها و فرصت‌های توسعه طبیعت‌گردی در ایران، مجله فضای جغرافیایی، سال نهم، شماره ۲۸، صص ۵۵-۴۱.

رستمی، فرحزاد، شعبانعلی فمی، حسین، موحدمحمدی، حمید، ایروانی، هوشنگ، ۱۳۸۵، مدیریت ریسک تولید گندم در نظام بهره‌برداری خانوادگی: مطالعه موردی شهرستان هرسین، مجله علوم کشاورزی، جلد ۲-۳۷، شماره ۱، صص ۱۰۶-۹۳.

رضایی شریف‌آبادی، سعید و غیبی‌زاد، آزاده، ۱۳۸۵، برنامه‌ریزی راهبردی (استراتژیک) برای استفاده از فناوری اطلاعات در کتابخانه‌ها، فصلنامه کتاب، شماره ۶۷، صص ۶۰-۵۱.

رضوانی، م، ۱۳۸۳، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، چاپ اول، انتشارات قومس، تهران.

زاهدی، شمس‌السادات، ۱۳۸۲، چالش‌های توسعه پایدار از منظر طبیعت‌گردی، فصلنامه مدرس، دوره ۷، شماره ۳، صص ۱۰۳-۸۹.

زنده‌دل، ح. و همکاران، ۱۳۸۶، راهنمای گردشگری روستاهای ایران، جلد ۶، چاپ اول، نشر ایرانگردان، تهران.

فصلنامه پژوهش‌های روستایی _____ دوره ۱، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۹

سلطانی، زهرا، ۱۳۸۷، ارزیابی توان طبیعت‌گردی و برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری طبیعت در شهرستان خوانسار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

صنعتی، محمدحسین و نورایی، منوچهر، ۱۳۸۱، برنامه‌ریزی راهبردی پژوهش زیست‌فناوری، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۲۵، صص ۲۲۱-۲۱۱.

طیبی، ج. و ملکی، م.، ۱۳۸۲، برنامه‌ریزی استراتژیک، چاپ دوم، انتشارات ترمه، تهران.

طیبی، مسعود، فتحیان، محمد و موسوی اشکوری، شهاب‌الدین، ۱۳۸۶، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه سیستم‌های حمل‌ونقل هوشمند جاده‌ای کشور، پژوهشنامه حمل‌ونقل، شماره ۴، صص ۳۰۶-۲۹۱.

علیزاده، کتایون، ۱۳۸۲، اثرات حضور گردشگران بر منابع زیست‌محیطی؛ مورد: بخش طرقله در شهرستان مشهد، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۴، صص ۷۰-۵۵.

محمدی ده‌چشمه، مصطفی و زنگی‌آبادی، علی، ۱۳۸۶، امکان‌سنجی توانمندی‌های طبیعت‌گردی استان چهارمحال و بختیاری به روش SWOT، مجله محیط‌شناسی، سال سی و چهارم، شماره ۴۷، صص ۱۰-۱.

مرادی مسیحی، و.، ۱۳۸۴، برنامه‌ریزی استراتژیک و کاربرد آن در شهرسازی ایران، انتشارات پردازش و برنامه‌ریزی شهری، تهران.

مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، سالنامه آماری استان یزد.

موسوی‌پور، صدیقه، ۱۳۸۵، ارزیابی اقتصادی توسعه طرح طبیعت‌گردی در پارک ملی کویر استان سمنان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده کشاورزی، رشته مدیریت مناطق بیابانی.

نظری، فرشته، ۱۳۸۸، طبیعت‌گردی و نقش آن در توسعه پایدار، ماهنامه جاده‌های سبز، شماره ۵۴، شهریور و مهر ۱۳۸۸، صص ۲۷-۲۴.

نگارش، حسین، ۱۳۸۵، جاذبه‌های طبیعی گردشگری (طبیعت‌گردی) در استان سیستان و بلوچستان، فصلنامه فضای جغرافیایی، شماره ۱۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۵، صص ۸۴-۵۳.

فضلیه دادورخانی و مسعود نیکسیرت ————— برنامه‌ریزی راهبردی طبیعت‌گردی در روستاهای نواحی بیابانی

نوحه‌گر، احمد، حسین‌زاده، محمدمهدی و پیراسته، اسما، ۱۳۸۸، ارزیابی قابلیت‌های طبیعت‌گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل مدیریت استراتژی SWOT، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۱۵، صص ۱۷۲-۱۵۱.

Campbell, L.M., 1999, **Ecotourism in Rural Developing Communities**, Annals of tourism research, Volume 26, Issue 3, July 1999, PP. 534-553. available at www.elsevier.com/locate/atoures.

Carlsen., Getz., Ali-Knight, 2001, **The Environmental Attitudes and Practices of Family Businesses in the Rural Tourism and Hospitality Sectors**, Journal of Sustainable Tourism, Vol. 9, No. 4.

Cater E., 2000, **Ecotourism in the World; Problems and Prospect For sustainability**, New York, NY: John Wiley and Sons.

Goodwin, H., 1995, **Tourism and the Environment**, Biologist, Vol. 42, No. 3, PP. 129-133.

Higham, J., 2007, **Critical Issues in Ecotourism: Understanding a Complex Tourism Phenomenon**, Amsterdam, Published by Elsevier Ltd, Butterworth Heinemann.

International Ecotourism Society (IES), 1993, **Ecotourism Guidelines for Nature Tour Operators**, The International Ecotourism Society, Washington, D.C., USA.

Kiss, A., 2004. **Is Community-based Ecotourism a Good Use of Biodiversity Conservation Funds?** Trends in Ecology and Evolution, Vol.19, No.5, May 2004, PP. 233-237. Full text provided by www.ScienceDirect.com.

Wallace, G.N. & Pierce, S.M., 1996, **An Evaluation of Ecotourism in Amazon, Brazil**, Annals of Tourism Research, Vol. 23, Issue 4, pp. 843-873.

Yoan, J., L. Dai, and Q. Wang, 2008, **State-led Ecotourism Development and Nature Conservation: A Case Study of the Changbai Mountain Biosphere Reserve**, China, Ecology and Society, Vol. 13, Issue 2, art 55. provided by: <http://www.ecologyandsociety.org/vol13/iss2/art55/>